

СТРУКТУРНІ СТАТИКА ТА ДИНАМІКА ЕКОНОМІКИ ЗАКАРПАТТЯ В ДОКРИЗОВИХ І КРИЗОВИХ УМОВАХ

© 2015 СЛАВА С. С., СЕМБЕР С. В., МАШИКО К. С.А, ГАПАК Н. М.

УДК 332.05

Слава С. С., Сембер С. В., Машіко К. С., Гапак Н. М.

Структурні статика та динаміка економіки Закарпаття в докризових і кризових умовах

У сучасних умовах України, коли вектор поставлено на підвищення самодостатності регіонів, діагностика структурних трансформацій в їх господарських системах є обов'язковою і необхідною складовою виявлення потенційних точок розвитку регіону. Відповідно до цього, метою статті є дослідження структурних тенденцій економіки Закарпатської області та виявлення її лідируючих секторів у докризових і кризових умовах, гармонійності динаміки основних показників – обсягів реалізації продукції, регіональної доданої вартості, капітальних вкладень і кількості найнятих працівників, а також формування основних напрямків розвитку економіки регіону. Виявлено, що впродовж останніх десяти років структурна перебудова економіки області відбувалася не надто стрімко, і наразі важко говорити про чітку тенденцію переходу до постіндустріальної системи. З огляду на сучасні особливості економіки Закарпаття, в статті встановлено основні проблемні аспекти її структурних трансформацій. Це дозволило окреслити перспективні, на думку авторів, шляхи «модернізації» економічних процесів, що лежать у площинах залучення інвестицій, інноваційності, підвищенні ділової активності, формуванні повних циклів виробництва, використанні альтернативних джерел енергії, імплементації вимог ЄС.

Ключові слова: структура економіки, регіон, вид економічної діяльності, сектор економіки

Рис.: 2. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 17.

Слава Світлана Степанівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки підприємства, Ужгородський національний університет (пл. Народна, 3, Ужгород, Закарпатська обл., 88000, Україна)

Email: svitlanaslv@gmail.com

Сембер Степан Васильович – кандидат економічних наук, доцент, директор Закарпатського регіонального центру соціально-економічних і гуманітарних досліджень НАН України (вул. Університетська, 21, Ужгород, Закарпатська обл., 88017, Україна)

Email: olga.stepan53@gmail.com

Машіко Катерина Сергіївна – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник Закарпатського регіонального центру соціально-економічних і гуманітарних досліджень НАН України (вул. Університетська, 21, Ужгород, Закарпатська обл., 88017, Україна)

Email: ekaterinna333@gmail.com

Гапак Наталія Мирославівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки підприємства, Ужгородський національний університет (пл. Народна, 3, Ужгород, Закарпатська обл., 88000, Україна)

УДК 332.05

UDC 332.05

Слава С. С., Сембер С. В., Машіко Е. С., Гапак Н. М. Структурные статика и динамика экономики Закарпатья в докризисных и кризисных условиях

В современных условиях Украины, когда вектор поставлен на повышение самодостаточности регионов, диагностика структурных трансформаций в их хозяйственных системах является обязательной и необходимой составляющей выявления потенциальных точек развития региона. В соответствии с этим, целью статьи является исследование структурных тенденций в экономике Закарпатской области и выявление ее лидирующих секторов в докризисных и кризисных условиях, гармоничности динамики основных показателей – объемов реализации продукции, региональной добавленной стоимости, капитальных вложений и количества нанятых работников, а также формирование основных направлений развития экономики региона. Выявлено, что на протяжении последних десяти лет структурная перестройка экономики области происходила не слишком стремительно, и пока трудно говорить о четкой тенденции перехода к постиндустриальной системе. Учитывая современные особенности экономики Закарпатья, в статье установлены основные проблемные аспекты ее структурных трансформаций. Это позволило определить перспективные, по мнению авторов, пути «модернизации» экономических процессов, лежащих в плоскостях привлечения инвестиций, повышения инновационности, деловой активности, формирования полных циклов производства, использования альтернативных источников энергии, имплементации требований ЕС.

Slava S. S., Sember S. V., Mashiko K. S., Gapak N. M. Structural Statics and Dynamics of the Economy of Transcarpathia under Pre-Crisis and Crisis Conditions

Under current conditions in Ukraine, when the vector is directed at increasing self-sufficiency of the regions, diagnostics of structural transformations in their economic systems is a mandatory and necessary component to identify potential points of the region development. Accordingly, the purpose of the article is to study the structural trends in the economy of the Transcarpathian region and identify its leading sectors under the pre-crisis and crisis conditions, balance in dynamics of the main indicators – the volume of sales, regional value added, capital investment and the number of employees, as well as formation of the main directions in development of the regional economy. It has been revealed that for the past ten years the restructuring of the region economic did not go on too rapidly and it is still difficult to speak about a clear trend of transition to a post-industrial system. Given the current characteristics of the economy of Transcarpathia, the article defined the basic problematic aspects of its structural transformation. It allowed to determine the long-term, according to the authors, ways of “modernization” of economic processes in terms of attracting investments, increasing innovation, business activity, formation of a complete production cycle, use of alternative energy sources, implementation of the EU requirements.

Key words: economic structure, region, type of economic activity, economic sector

Ключевые слова: структура економіки, регіон, вид економічної діяльності, сектор економіки

Рис.: 2. Табл.: 1. Библ.: 17.

Слава Светлана Степановна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки підприємства, Ужгородський національний університет (пл. Народная, 3, Ужгород, Закарпатська обл., 88000, Україна)

Email: svitlanasl@gmail.com

Сембер Степан Васильевич – кандидат економічних наук, доцент, директор Закарпатського регіонального центру соціально-економічних і гуманітарних досліджень НАН України (ул. Университетская, 21, Ужгород, Закарпатська обл., 88017, Україна)

Email: olga.stepan53@gmail.com

Машико Екатерина Сергеевна – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник Закарпатського регіонального центру соціально-економічних і гуманітарних досліджень НАН України (ул. Университетская, 21, Ужгород, Закарпатська обл., 88017, Україна)

Email: ekaterinna333@gmail.com

Гапак Наталья Мирославовна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки підприємства, Ужгородський національний університет (пл. Народная, 3, Ужгород, Закарпатська обл., 88000, Україна)

Pic.: 2. Tabl.: 1. Bibl.: 17.

Slava Svitlana S. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor, Department of Business Economy, Uzhgorod National University (pl. Narodna, 3, Uzhgorod, Zakarpatska obl., 88000, Ukraine)

Email: svitlanasl@gmail.com

Sember Stepan V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Director, Transcarpathian Regional Centre for Socio-Economic and Humanities Research NAS of Ukraine (vul. Universytetska, 21, Uzhgorod, Zakarpatska obl., 88017, Ukraine)

Email: olga.stepan53@gmail.com

Mashiko Kateryna S. – Candidate of Sciences (Economics), Senior Research Fellow, Transcarpathian Regional Centre for Socio-Economic and Humanities Research NAS of Ukraine (vul. Universytetska, 21, Uzhgorod, Zakarpatska obl., 88017, Ukraine)

Email: ekaterinna333@gmail.com

Gapak Nataliya M. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department of Business Economy, Uzhgorod National University (pl. Narodna, 3, Uzhgorod, Zakarpatska obl., 88000, Ukraine)

Вступ. Структура є важливим показником для економіки, вона визначає якість системи, це не лише результат, але й передумова розвитку соціально-економічної макросистеми країни [1].

«Структурними зрушеннями або структурною перебудовою в економіці називають структурні зміни, які обумовлюють якісне перетворення характеристик економічної системи, що відображені в кількісних показниках» [2, с. 34].

Б. Галінієне, А. Вітас, розглядаючи стадії еволюції структур економіки, приходять до висновку що «у стадії зрілості формується ядро деформаційних процесів. У період структурних змін (у т. ч. кризи) у структурі економіки один елемент поступається місцем іншому елементу. Під час колапсу (перетворення) стара структура економіки деформується і формується нова, не схожа на стару» [3, с. 364]. Подібний підхід вказує на важливість дослідження динамічних процесів у структурі економіки, з метою виявлення цих стадій та розробки заходів адаптації соціального середовища до змін. Особливо це є актуальним для країни з великою площею та значним населенням, де спостерігається суттєва регіональна диференціація економічної структури.

Структурні зміни в економіці є невід'ємною частиною не лише зміни технологічних укладів, а й переходу країн до вищих груп за рівнем розвитку. У сучасних умовах України, коли вектор поставлено на підвищення самодостатності регіонів, діагностика структурних трансформацій в їх господарських системах є обов'язковою і необхідною складовою виявлення потенційних точок розвитку регіону.

Проблеми взаємозв'язку структурних трансформацій в економіці з іншими соціоекономічними процесами і явищами були предметом дослідження багатьох всесвітньовідомих вчених. Так, заслуговують на увагу: моделі економічного розвитку Е. Домара [4] та Р. Харрода [5]; теорія три-

фазного розвитку слабозвинених економіки Х. Ченері, А. Страута [6]; модель світової динаміки Дж. Форрестера [7] та модель меж росту його учня Д. Медоуза [8]; теорія Й. Шумпетера [9], що пояснює економічний розвиток і структурні зміни; дослідження Д. Норта [10] щодо взаємозв'язку інституціональних змін та процесів функціонування економіки; теорія трьох хвиль цивілізація, що розроблялася Е. Тоффлером [11], Д. Беллом [12] та В. Росту [13].

Серед сучасних науковців структурні зміни та методи цілеспрямованого впливу на них також залишаються актуальними. Вчені Національного інституту стратегічних досліджень описують два стратегічні напрями структурної адаптації економіки до викликів глобалізації: «1) лібералізація торгівлі, усунення бар'єрів на шляху вільного руху товарів та послуги; 2) вплив фінансової глобалізації на структурні зміни національної економіки внаслідок руху та «вдпливу» національного та іноземного капіталу» [14, с. 220]. Ідея інновацій як основної перспективи економічного зростання прослідковується у працях В. М. Гейця.

Притула Я. Я. та Кузенко Н. В., розглядаючи питання зв'язку інфляції та регіональної нерівності, припускають, що ці «збурення виникають через структурні диспропорції в економіці України, що, перш за все, проявляються у зростанні у структурі виробництва та експорту частки сировинної і проміжної продукції та підсилюються зовнішніми кон'юнктурними чинниками, а також через невизначеність стратегії довгострокового розвитку» [15, с. 8]. Науковцями Інституту економіки та прогнозування [16] досліджено структурні зміни в економіці України за період розбудови її державності і формування сучасної економічної моделі. Колективом авторів на чолі із М. І. Скрипниченко [17] досліджено підходи до оцінки макроекономічних дисбалансів, проаналізовано стан незбалансованості в Україні.

Загалом, аналіз сучасних праць показує, що науковці звертають суттєву увагу на зміни у структурі економіки на загальнодержавному рівні. Разом з тим, нові умови функціонування, кризові зміни у світовій та національній економіках формують постійну затребуваність розуміння економічних змін та передумов формування прогресивних структурних зрушень в економіках регіонального рівня, що і визначає актуальність даного дослідження.

Таким чином, мета цієї статті полягає у дослідженні структурних тенденцій економіки Закарпатської області та виявлення її лідируючих секторів в докризових та кризових умовах, гармонійності динаміки основних показників – обсягів реалізації продукції, регіональної доданої вартості, капітальних вкладень та кількості найнятих працівників, а також формування основних напрямів розвитку економіки регіону.

Основні результати дослідження. У Закарпатській області за період з 2006 по 2013 рр. відбулося зростання обсягів реалізованої продукції на 153,42% (з 11848,37 млн грн до 30026,27 млн грн). Найбільш інтенсивно впродовж вказаного періоду обсяги реалізованої продукції зростали у: діяльності готелів і ресторанів (708,56%), сільському господарстві, мисливстві та лісовому господарстві (346,64%), освіті (344,84%). Суттєвих змін у структурі обсягів реалізації у розрізі видів діяльності не відбулося, крім торгівлі і ремонту (зростання частки складає близько 8%) та промисловості (зменшення частки становить 7%). Разом із цим, найбільші частки реалізованої продукції у 2013 році припадають на ті ж самі сектори, що і в 2006 р. – торгівлю і ремонт та на промисловість, відповідно 52,5% та 33,47% (табл. 1).

Таблиця 1

Структурні частки в економіці Закарпатської області, 2006 і 2013 рр.
(за видами економічної діяльності), %*

Показник	Рік	Одиниця виміру	Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	Промисловість	Будівництво	Торгівля; ремонт	Діяльність готелів і ресторанів	Діяльність транспорту та зв'язку	Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	Освіта	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Інші ВЕД	Усього
Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг)	2006	Млн грн	208,21	4806,48	681,88	5272,76	96,08	321,93	283,25	4,29	95,00	78,49	11848,37
		%	1,76	40,57	5,76	44,50	0,81	2,72	2,39	0,04	0,80	0,66	100
	2013	Млн грн	721,74	10050,73	889,79	15762,58	680,78	907,15	558,91	14,79	297,42	142,38	30026,27
		%	2,40	33,47	2,96	52,50	2,27	3,02	1,86	0,05	0,99	0,47	100
Капітальні інвестиції, %	2006	Млн грн	27,91	573,49	134,01	238,55	33,71	270,78	547,80	40,79	88,13	63,35	2018,52
		%	1,38	28,41	6,64	11,82	1,67	13,41	27,14	2,02	4,37	3,14	100
	2013	Млн грн	79,62	728,20	1169,22	156,66	13,07	107,01	110,15	32,32	70,46	179,08	2645,79
		%	3,01	27,52	44,19	5,92	0,49	4,04	4,16	1,22	2,66	6,77	99,98
Кількість працівників, %	2006	Тис. осіб	9,1	51	8	12,1	1,0	19	5,2	43,4	29,4	28,8	207,0
		%	4,40	24,4	3,86	5,85	0,48	9,18	2,51	20,97	14,20	13,91	100
	2013	Тис. осіб	5,2	40,3	3,0	11,5	1,3	15	5,2	47,2	25,9	28,8	183,4
		%	2,84	21,97	1,64	6,27	0,71	8,18	2,84	25,74	14,12	15,70	2,84
Валова додана вартість	2006	Млн грн	1131	1738	397	1217	61	865	314	578	361	896	7558
		%	14,96	23,00	5,25	16,10	0,81	11,44	4,15	7,65	4,78	11,85	100,00
	2013	Млн грн	2792	3426	535	3153	239	1670	2174	1932	1174	2728,00	19823
		%	14,08	17,28	2,70	15,91	1,21	8,42	10,97	9,75	5,92	13,76	100,00

*Розраховано на основі даних Головного управління статистики у Закарпатській області

Розраховані на основі даних табл. 1 коефіцієнти структурних зрушень вказують на таке:

- 1) Три досліджувані показники – обсяги реалізації продукції, кількість найнятих працівників та регіональна додана вартість – є більш однорідними відносно змін, які відбуваються. Таким чином, секторальна структура економіки з 2006 по 2013 р. не зазнала надто суттєвих змін щодо реалізації продукції, забезпечення зайнятості та регіональної доданої вартості (лінійні коефіцієнти абсолютних структурних зрушень складають 2,12; 1,51 і 2,47 відповідно).
- 2) Водночас значення цього коефіцієнта для показника капітальних інвестицій є значно вищим і складає 8,56. Це вказує на неподібність струк-

турних тенденцій у вищеаналізованих секторах (п. 1) порівняно з капітальними вкладеннями, а також про високу інтенсивність структурної динаміки капітальних вкладень. У разі збереження таких тенденцій можна очікувати суттєвої перебудови та збільшення виробничих потужностей, формування їх кращої якості та, як наслідок, вищої продуктивності праці.

У цілому, у структурі економіки за обсягами реалізації майже незмінно переважають сектори, що пов'язані зі сферою послуг (рис. 1).

При цьому різниця між секторами матеріального і нематеріального виробництва за обсягами реалізації за аналізований період значно зростає: з 3,83% у 2006 р., до 22,33% у 2013 р.

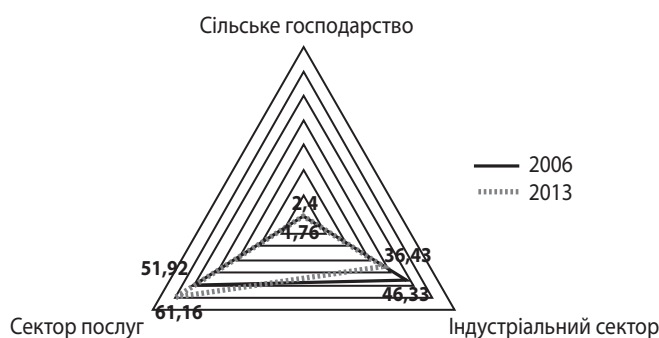

Рис. 1. Динаміка структурних змін за секторами економіки регіону (за обсягами реалізованої продукції), %*

* Розраховано та побудовано на основі даних Головного управління статистики у Закарпатській області

Водночас розподіл між видами економічної діяльності обсягів капітальних інвестицій та найманих працівників має інакші тенденції. У 2006 році найбільше капітальних інвестицій здійснено у промисловість – 28,41%, операції з нерухомістю, оренду, інжиніринг – 27,14%, транспорт і зв'язок – 13,41%. У 2013 розподіл капітальних інвестицій між секторами економіки дещо змінився: так, на будівництво припадало 44,19%, на промисловість – 27,52%, на торгівлю – 5,92% (табл. 1). Тобто відбуваються поступові зміни у розподілі інвестицій між матеріальним і нематеріальним виробництвом: загалом у 2006 році на сільське, лісове господарство, індустріальний сектор припадало 36,81%, на сферу послуг – 63,57%, а за результатами 2013 року ці показники склали 74,11% та 25,26%.

У 2013 р. значна частка працівників області була зайнята у промисловості, освіті й охороні здоров'я. У цілому розподіл найманих працівників між секторами економіки такий: у секторі послуг у 2013 році працювало 73,56% осіб (у 2006 р. – 67,10%), в індустрії – 23,59% (у 2006 р. – 28,50%), у сільському господарстві – 2,40% (у 2006 р. – 1,76%).

Загалом у 2013 р. порівняно з 2006 р. у промисловості темпи зростання обсягів реалізованої продукції склали 209,11%, а найбільшими були у хімічній і нафтохімічній промисловості (536,88%), виробництві та розподіленні електроенергії, газу, води (328,38). У розрізі видів промислової діяльності за обсягами реалізованої продукції, реалізованої інноваційної продукції, прямих іноземних інвестицій, кількістю найманих працівників найвища частка припадає на машинобудування.

У відтворювальній структурі економіки впродовж 2006 – 2013 років суттєвих зрушень не відбулося. Найвищими темпами зросли обсяги валової доданої вартості і валового випуску у 2013 р. порівняно з 2006 р. у таких секторах: операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям; діяльність готелів і ресторанів; охорона здоров'я; освіта. Поряд із цим, найбільший вклад у створення доданої вартості та у валовий випуск здійснюють промисловість, торгівля і ремонт, сільське господарство, мисливство і лісове господарство (рис. 2).

Прогнозування доданої вартості на основі трендів свідчить про його зростання до 2016 року (порівняно з 2013 р.) на 32,39%. Причому збереження наявних тенденцій в економіці може призвести до того, що найбільша частка у структурі ВДВ припадатиме на сільське господарство.

У цілому по області у 2013 р. частка проміжного споживання у валовому випуску складала 53,47% (що нижче ніж у 2012 році на 1,39%), а найвищою була у промисловості (76,18%) і будівництві (74,62%). Загалом значення цього показника в Закарпатській області несуттєво відрізняється від загальнодержавних показників.

Таким чином, серед основних тенденцій, пов'язаних зі структурою економіки Закарпатської області, є такі:

1. Обсяги реалізації продукції (робіт, послуг) в основному формуються у двох секторах – торгівлі та ремонті і промисловості (у 2013 р. відповідно 44,5 і 40,5%, загалом 85%), що свідчить про високу концентрацію цих видів діяльності також у формуванні надходжень від ПДВ. При

Рис. 2. Динаміка структури ВДВ Закарпатської області (за секторами економіки) та прогноз на 2014 – 2016 роки, %

* Розраховано та побудовано на основі даних Головного управління статистики у Закарпатській області

прирості в цілому по області обсягів реалізованої продукції (робіт, послуг) на 153,42% капітальні інвестиції зросли на 31,08%, таким чином загальна віддача від капітальних вкладень складала 11,35. При цьому у промисловості приріст реалізації складав 109,10%, а капітальних інвестицій – 26,98%. Значна частина секторів економіки взагалі мала скорочення обсягів інвестицій: торгівля, ремонт, діяльність готелів, ресторанів, транспорт і зв'язок, фінансова діяльність, освіта, охорона здоров'я, операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг. Найвищою віддаче реалізованих обсягів з капітальних вкладень у 2013 р. було досягнуто у торгівлі та ремонті (максимальний коефіцієнт 100,62), діяльності готелів та ресторанів (52,07), потім з великим відривом у промисловості (13,8), сільському та лісовому господарстві (9,06), транспорті і зв'язку (8,48). Динаміка даного показника у періоді з 2006 по 2013 рр. найвища у торгівлі та ремонті, операціях з нерухомістю та діяльності транспорту та зв'язку.

2. Новостворена вартість, в основному, формується у трьох секторах – промисловості, при цьому більше половини з неї – у машинобудуванні та виробництві харчової продукції (приблизне співвідношення 5:1), торгівлі та ремонті, сільському господарстві (їх частки відповідно 17, 16 і 14%). У цілому структурний склад і динаміка валової доданої вартості свідчать про відсутність монопольного виду діяльності як такого, і про позитивну структурну динаміку. Найвища віддача ВДВ з капітальних вкладень у 2013 р. була досягнута в освіті (59,78) та сільському господарстві (35,07).

3. Відбувається скорочення кількості зайнятих працівників, що з точки зору паралельного підвищення продуктивності праці безперечно є позитивним моментом, водночас створення нових робочих місць не випереджає їх

скорочення у зв'язку з оптимізацією чи закриттям виробництва. Найвищі структурні частки найманих працівників припадають на промисловість та освіту (відповідно 21,97 і 25,74%). Виходячи з інформації щодо загальних показників зайнятих та обсягів реалізованої продукції, очевидно можна стверджувати про життєздатність малих форм господарювання у формі фізичних осіб-підприємців у торгівлі та ремонті і сільському господарстві (останні включають також підсобні господарства).

4. Незважаючи на суттєві запаси лісових ресурсів низькою залишається частка реалізованої продукції по лісопромислому комплексу загалом.

5. Значна частка у структурі належить промисловості, в першу чергу машинобудівній, підприємства якої містять високу частку інноваційної продукції та іноземних інвестицій. Разом з тим, вони працюють, серед іншого, і за толінговими схемами, що призводить до ряду негативних наслідків.

6. За умов подальшого посилення євроінтеграційних процесів відбуватиметься посилення конкуренції з боку підприємств з країн ЄС.

7. Надмірне використання природних ресурсів, в першу чергу лісових, вивезення їх за межі області для подальшої переробки.

Висновки.

Загалом структурна перебудова економіки області відбувалася впродовж аналізованого періоду не надто стрімко і наразі важко говорити про чітку тенденцію переходу до постіндустріальної системи.

При цьому потрібно зауважити, що порівняння частки обсягів реалізації продукції сільського та лісового господарств у загальних обсягах та, відповідно, у валовій доданій вартості, свідчить про їх високу трудозатрат-

ність і очевидну необхідність модернізації та підвищення фондоозброєності в цих видах діяльності. Ці процеси виявлені в динаміці: у даному секторі спостерігається збільшення як абсолютних обсягів капітальних вкладень, так і віддачі з них обсягів реалізації продукції. У той же час зменшується кількість найнятих працівників, що синхронно відображається на віддачі регіональної доданої вартості з капітальних вкладень. У цілому, абсолютні показники обсягів реалізації, валової доданої вартості та капітальних вкладень у даному секторі показують відносно згармонізовану динаміку.

Дане явище супроводжується також скороченням інвестиційних вкладень у сектори нематеріального виробництва.

У цілому, за обраними критеріями (обсягами реалізованої продукції, валовою доданою вартістю, капітальними інвестиціями і кількістю зайнятих працівників) лідером залишається промисловість. У наступну групу, але без належного охоплення всіх обраних критеріїв, можна включити торгівлю і ремонт, транспорт і зв'язок, освіту, сільське і лісове господарство.

Авторами виділені у статті основні потенційні проблеми, пов'язані із тенденціями структурних змін економіки регіону. Перспективні шляхи їх вирішення вбачаються у наступному:

1. Створення сприятливого інвестиційного клімату, в першу чергу шляхом подолання корупції.
2. Стимулювання інноваційної діяльності та підвищення частки інноваційних секторів у структурі регіональної економіки. Вирівнювання спеціалізації регіону, університетів та сектора досліджень з метою підвищення інноваційної діяльності.
3. Стимулювання підприємницької активності для забезпечення самозайнятості для осіб, що вивільняються з підприємств.
4. Зважаючи на наявність сировинної бази для лісопереробної та харчової промисловості, потребує налагодження повний цикл виробництва, в тому числі за рахунок формування та розвитку агро- та лісопромислової кооперації.
5. Створення умов для можливості інвестування доходів трудових мігрантів в економіку регіону, в першу чергу в ті сектори, що не є надмірно капіталоемними з метою диверсифікації промисловості.
6. Залучення інвестицій у розвиток корисних копалин та гідроенергетику, вітрову енергетику.
7. Розвиток транспортної інфраструктури, її покращення, розвиток сільського туризму з метою залучення додаткових туристичних потоків на територію регіону.
8. Зважаючи на існуючий у світі євроінтеграції потенціал розширення ринків збуту продукції області та її вигідне прикордонне розташування, нижчі порівняно з рештою регіонів країни транспортні витрати, важливим кроком є сприяння і допомога органів влади у переході підприємств регіону на стандарти Європейського Союзу що стимулюватиме інтеграцію в економічній сфері.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гуменюк А. М. Безпека структурно-інституціональної трансформації економіки регіону: теоретичні основи та прикладні аспекти / А. М. Гуменюк. – К. : Національний інститут стратегічних досліджень, 2014. – 468 с.
2. Кобзистий М. О. Інституціональні умови реалізації структурних зрушень у трансформаційній економіці / М. О. Кобзистий // Науково-технічна інформація. – 2005. – № 2. – С. 34 – 38.
3. Галінієн Б. Методи оцінювання структурних змін у галузевій структурі / Б. Галінієн, А. Вітас // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 2 (128). – С. 359 – 374.
4. Domar E. D. Essays in the Theory of Economic Growth / E. D. Domar. – New York : Oxford University Press, 1957.
5. Harrod R. F. An Essay in Dynamic Theory / R. F. Harrod // Economic Journal. – 1939. – Vol. 49. – P. 14 – 33.
6. Chenery H. Foreign Assistance and Economic Development / H. Chenery, A. Straut // American Economic Review. – 1966. – Vol. 56, No. 4.
7. Форрестер Д. Мировая динамика / Д. Форрестер; [пер. с англ.]. – М., СПб. : Изд-во АСТ; Terra Fantastica, 2003. – 379 с.
8. Meadows D. H. The Limits to Growth: a Report for the Club of Rome's Project on the Predicament of Mankind / D. H. Meadows, D. L. Meadows, J. Randers, W. W. Behrens. – New York : Universe Books, 1972. – 102 p.
9. Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й. Шумпетер; [пер. с англ. В. С. Автономова и др.]. – М. : Прогресс, 1982. – 455 с.
10. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Д. Норт; [пер. с англ. А. Н. Нестеренко]. – М. : Фонд экономической книги «Начала», 1997. – 180 с.
11. Тоффлер Е. Третья волна / Е. Тоффлер; [пер. А. Євса]. – К. : Всесвіт, 2000. – 480 с.
12. Бэлл Д. Грядущее постиндустриальное общество / Д. Бэлл; [пер. с англ.]. – М. : Academia, 2004. – 788 с.
13. Rostow W. The Stages of Economic Growth: A Non Communist Manifesto / W. Rostow. – London : Cambridge University Press, 1990. – 273 p.
14. Державне управління регіональним розвитком України : монографія / За заг. ред. В. Є. Воротіна, Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2010. – 288 с.
15. Притула Я. Я. Структурні реформи і регіональна конвергенція в Україні / Я. Я. Притула, Н. В. Кузенко // Регіональна економіка. – 2013. – № 1. – С. 7 – 16.
16. Структурні зміни та економічний розвиток України : монографія / [В. М. Геєць, Л. В. Шинкарук, Т. І. Артьомова та ін.]; за ред. д-ра екон. наук Шинкарук Л. В.; Інститут економіки та прогнозування НАН України. – К., 2011. – 696 с.
17. Моделі ідентифікації макроекономічних дисбалансів в Україні : колективна монографія / За ред. д-ра екон. наук Скрипниченко М. І.; НАН України, Інститут економіки та прогнозування НАН України. – К., 2015. – 544 с.

REFERENCES

- Bell, D. Griadushchee postindustrialnoe obshchestvo [The coming post-industrial society]. Moscow: Academia, 2004.
- Chenery, H., and Straut, A. "Foreign Assistance and Economic Development" American Economic Review vol. 56, no. 4 (1966).
- Domar, E. D. Essays in the Theory of Economic Growth New York: Oxford University Press, 1957.

- Derzhavne upravlinnia rehionalnym rozvytkom Ukrainy [State management of regional development in Ukraine]. Kyiv: NISD, 2010.
- Forrester, D. Mirovaia dinamika [World Dynamics]. Moscow; St. Petersburg: Izd-vo ACT; Terra Fantastica, 2003.
- Harrod, R. F. "An Essay in Dynamic Theory" *Economic Journal* vol. 49 (1939): 14-33.
- Humeniuk, A. M. Bezpeka strukturno-institutsionalnoi transformatsii ekonomiky rehionu: teoretychni osnovy ta prykladni aspekty [Security structural and institutional transformation of the regional economy: theoretical foundations and practical aspects]. Kyiv: Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen, 2014.
- Halinieni, B., and Vitas, A. "Metody otsiniuvannia strukturnykh zmin u haluzevii strukturi" [Evaluation methods of structural changes in the industrial structure]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 2 (128) (2012): 359-374.
- Heiets, V. M. et al. Strukturni zminy ta ekonomichni rozvytok Ukrainy [Structural change and economic development of Ukraine]. Kyiv, 2011.
- Kobzystyi, M. O. "Instytutsionalni umovy realizatsii strukturnykh zrushen u transformatsiinii ekonomitsi" [Institutional conditions for the implementation of structural changes in transforming the economy]. *Naukovo-tekhnichna informatsiia*, no. 2 (2005): 34-38.
- Meadows, D. H. et al. *The Limits to Growth: a Report for the Club of Rome's Project on the Predicament of Mankind* New York: Universe Books, 1972.
- Modeli identyfikatsii makroekonomichnykh dysbalansiv v Ukraini [Models identify macroeconomic imbalances in Ukraine]. Kyiv, 2015.
- Nort, D. *Instituty, institutsionalnye izmeneniia i funktsionirovanie ekonomiki* [Institutions, Institutional Change and Economic Performance]. Moscow: Fond ekonomicheskoy knigi «Nachala», 1997.
- Prytula, Ya. Ya., and Kuzenko, N. V. "Strukturni reformy i rehionalna konverhentsiia v Ukraini" [Structural reforms and regional convergence in Ukraine]. *Rehionalna ekonomika*, no. 1 (2013): 7-16.
- Rostow, W. *The Stages of Economic Growth: A Non Communist Manifesto* London: Cambridge University Press, 1990.
- Shumpeter, Y. *Teoriia ekonomicheskogo razvitiia* [Theory of Economic Development]. Moscow: Progress, 1982.
- Toffler, E. *Tretia khvyliia* [Third Wave]. Kyiv: Vsesvit, 2000.